

INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

ISSN 3030-3443

Volume 1. Issue 6. Feb, 2024

OpenAIRE

EXPLORE

JENNY STANFORD
PUBLISHING

ISSN 3030 – 3443

**INTERNATIONAL JOURNAL
OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

International Scientific electronic journal

**International journal of Science and
Technology****Xalqaro Ilm-fan va Texnologiya
jurnali****MUASSIS:****Muydinov Muhammadzoir****TAHRIRIYAT | EDITORIAL****Jamoatchilik kengashi raisi:****M.Z.Muydinov****Bosh muharrir****M.Z.Muydinov****Ma'sul muharrir:****D.B.O'rinboyev – falsafa fanlari
bo'yicha falsafa doktori****Ma'sul muharrir yordamchisi:****K.S.Karimov – tarix fanlari bo'yicha
falsafa doktori****Nashr uchun mas'ul:****R.M.Jumanov****O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan berilgan №
202926 raqamli guvohnoma asosida
ro'yxatga olingan.****Tahririyat manzili:****Farg'ona viloyati, Dang'ara tumani,****Uvaysiy ko'chasi, 26-uy****Telefon: (+99897) 334-46-74****E-mail:****muydinovmuhammadzoir@gmail.com****Tahrir kengashi a'zolari:**

A. Sabirdinov – Filologiya fanlari doktori, professor

B. To'xliyev - Filologiya fanlari doktori, professor

I. Mirzayev - Filologiya fanlari doktori, professor

M.Asadov - Filologiya fanlari doktori, professor

N. Jabborov – Filologiya fanlari doktori, professor

R. Barakayev – Filologiya fanlari nomzodi, professor

Y. Odilov - Filologiya fanlari doktori, professor

G'. Murodov - Filologiya fanlari doktori, professor

X. Jumaqulov – Fizika-matematika fanlari doktori, dotsent.

S. Zokirova – Filologiya fanlari doktori

M.Isakova – Filologiya fanlari doktori.

Q. Ergashev – Filologiya fanlari doktori.

F. Karimova - Filologiya fanlari doktori.

A. Abdullayev – Texnika fanlari nomzodi, dotsent

D. Aroyev – Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent.

B.Rajabova – Filologiya fanlari nomzodi.

X.Turakulov – fizika- matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

I. Mirsultonov – Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

A. Kamolov – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

R. Sultonov – Fizika- matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

F. Shirinov – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

H. Abdupattayev – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

B. Xasanova - Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

M. Djurayev - Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

M. Yakubjonova – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

B. Numonov – Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

O. Ahmadjonova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

G. Oripova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

S. Usmonova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

G. Ikromova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

U. Maqsudov – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori.

Z. Rahmonova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

E. Qurbonova – Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

TURKISTONDAGI QOZI FAOLIYATI TARIXI BO'YICHA QOZOQ TARIXCHILARI TADQIQOTLAR TAHLILI (XIX ASR OXIRI - XX ASR BOSHLARI)

Karimov Kaxramon Sadikovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD)

Qo'qon davlat pedagogika instituti

Qo'qon, O'zbekiston

E-mail: qahramonjob876@umail.uz

<https://orcid.org/0009-0006-2397-8572>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qozog'iston Respublikasi tarixchilari tomonidan manbashunoslik tadqiqotlari, qo'lyozmalar, qonunlar, shariat, fiqh, axloq, memuar va esdalik asarlari bo'yicha olib borgan tadqiqotlar tahlili asosiy o'rinni egallaydi. Shuningdek, xorijiy manbalardan samarali foydalanish masalalari ham aniqlandi.

Kalit so'zlar: xotiralar, qo'lyozmalar, qonunlar, shariat to'plamlari, fiqh, odob-axloq qoidalari, xotiralar va xotiralar, qo'lyozmalar, bosma nashrlar, materiallar.

Аннотация. В данной статье основное место отводится анализу исследований историков Республики Казахстан по источниковедческим исследованиям, рукописям, законам, шариату, фикху, этике, мемуарным и памятным произведениям. Выявлены также вопросы эффективного использования зарубежных ресурсов.

Ключевые слова: мемуары, рукописи, законы, сборники шариата, Фикх, этикет, мемуары и воспоминания, рукописи, печатные издания, материалы.

Abstract. The main place in this article is the analysis of the research carried out by historians of the Republic of Kazakhstan on resource studies, manuscripts, laws, Sharia, fiqh, ethics, memoirs and memorabilia. Issues of effective use of foreign sources were also identified.

Keywords: memoirs, manuscripts, laws, Sharia collections, fiqh, etiquette, memoirs and memoirs, manuscripts, prints, materials.

XIX asr oxirgi - XX asr boshlarida Turkistonda imperiya huquqiy taksonomiyasining qozilar faoliyatiga fleksibillashuvi tarixini tadqiq qilish muammosini o'rganish o'ta murakkab va ziddiyatli masalalar qatoriga kiradi. Mustamlaka mafkuraga asoslangan podshoh hokimiyati mahalliy boshqaruvni qo'lga olish siyosatining mohiyatini xolisona va to'laqonli ochib berishda jahon tajribasi, xususan, ijtimoiy fanlar erishgan yutuqlarga asoslangan zamonaviy konseptual-metodologik yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Dissertatsiyada mahalliy boshqaruvni nazoratga olish jarayonida imperiya hokimiyatining markaziy obyektlaridan biri bo'lgan - qozilar, shariat rahnamolar, o'troq va ko'chmanchi aholiga munosabatini tadqiq etish metodologiyasi masalasida XX asrning 90-yillarida tarix, islomshunoslik, manbashunoslik fanlariga kirib kelgan strukturaviy konstruktivizm nazariyasida ifodalangan yangi konsepsiya⁸ alohida o'rin egallaydi.

Mavzuning tarixshunosligi

Mavzu tarixshunosligi bo'yicha mavjud adabiyotlardagi konseptual-metodologik yondashuvlarining mazmuniga qarab uch guruhga, ya'ni Rossiya imperiyasi hamda sovet hokimiyati yillarida yaratilgan adabiyotlar, mustaqillik yillarida yaratilgan tadqiqotlar va xorijiy tadqiqotchilarning asarlariga bo'lib o'rganish maqsadga muvofiq deb topildi.

O'rganilganlik darajasi

Birinchi guruh, mustamlaka va sovet davri adabiyotlari davriy nuqtayi nazardan ikkita alohida bosqich: 1) 1867-1917-yillar; 2) 1956-1991-yillarga ajratildi.

Mazkur ilmiy mavzu bo'yicha Markaziyo Osiyo jumladan, Qozog'iston Respublikasida sudlar va ularning tarixiga oida bir qator ilmiy izlanishlar amalga

⁸ Бурдьё П. Социология политики: Пер. с фр./Сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко./ — М.: Socio-Logos, 1993. — 336 с; Бурдьё П. Начала. Choses dites: Пер. с фр./Pierre Bourdieu. Choses dites. Paris, Minuit, 1987. Перевод Шматко Н.А./ — М.: Socio-Logos, 1994. — 288 с; Бурдьё П. Социология социального пространства / Пер. с фр., общ. ред. Н.А. Шматко. - СПб.: Алетейя; М.: Ин-т эксперим.социологии : Алетейя, 2005. - 288 с.

oshirilgan. Jumladan, G.B. Axmedjanova⁹ “Судья, бий или казий?” ilmiy ishida qozoq xalqi tarixiga oid jaraʼenlar xususidan, qozilar, xalq sudyalari, biylar va ularga tegishli tarixiy maʼlumotlarni keltirgan. Mazkur ilmiy tadqiqot orqali qozilar, xalq sudyalari, biylarning faoliyati bilan bogʻliq qator ilmiy maʼlumotlar olish mumkin.

Sh.M. Sharipov¹⁰ «Судьяның тәуелсіздігі - сот билігінің демократиялық принципі» nomli ilmiy tadqiqot ishida Qozogʻiston Respublikasida sud hokimiyati tushunchasi va uning mazmuni, akamning tushunchasi va ularning tasnifi, sudya mansabligining siyosiy-huquqiy va axloqiy jihatlariga alohida toʻxtalib oʻtgan.

N.A. Jumanbayeva¹¹ “Қазақстан Республикасындағы судья мәртебесінің өзекті мәселелері” mavzusdagi ilmiy tadqiqot materiallari orqali Qozogʻiston Respublikasida sudya tushunchasining shakllanish va rivojlanish bosqichlari, tarixiy ildizlari va hozirgi holat, sudyaning maqomi va uning Qozogʻiston Respublikasi huquq tizimidagi oʻrni, sudyalik kasbining asosiy muammolariga atroflicha toʻxtalib oʻtgan.

Sh.A. Ishanova¹² “Нормы шариата и их применение казийскими судами в Средней Азии” nomli dissertatsiya ishida qozoq xalqi hayotidamusulmon huquqining asosiy boshlanishi, shariat manbalari, fuqarolik huquqi, nikoh va oila qonuni, jinoyat huquqi jarayonlari yoritib berilgan.

⁹ Ахмеджанова, Г.Б. Судья, бий или казий? / Г.Б. Ахмеджанова, М.К. Тасбулатов//Өлкетану. Павлодар мемл. ун-тінің ғылыми-көпшілік журналы = Краеведение. Науч.-популяр. журнал Павлодар. гос. ун-та. – 2008. - № 1. - С.11-14.- Библиогр.: 7 назв.

¹⁰ Судьяның тәуелсіздігі - сот билігінің демократиялық принципі : заң. ғыл. канд. ... дис.. / Ш.М. Шарипов; Әл-Фараби атын. Қазақ ұлттық ун-ті; ғыл. жет. Б.Қ. Халиков . – Астана : 2001. – 135 б. - Библиогр.: б. 127-135 (Шарипов Шаймардан Махаметұлы) Д2003/201.

¹¹ Қазақстан Республикасындағы судья мәртебесінің өзекті мәселелері : Заң ғылымдарының канд. автореф.. / Н.А. Жұманбаева; Ғыл. жет. Халиков К.Х. . – Алматы : 2006. – 24 бет (Жұманбаева Нонна Алдабергенқызы) А2006/2246

¹² Нормы шариата и их применение казийскими судами в Средней Азии : дис. ... канд. юрид. наук. / Ш.А. Ишанова; Ин-т философии и права им. М. И. Муминова АН УзбССР; науч. рук. Черыяров У. . – Ташкент : 1992. – 238 с. - Библиогр. : с. 209-2383 мфиши; (Ишанова Шоирахон Атабаевна) – 04920009499.

N. Өсеров¹³ “Қазақ әдет-ғұрып заңдарына шариаттың әсерін зерттеу”илмиy tadqiqot ishida rus manbalari, oila huquqi, fuqarolar xуquqlari, qozoq urf-odatlarining o‘ziga xos xususiyatlari, shariatning qozoq urf-odatlariga ta‘sir qilish davrlari, beva(ajrim) nizolari, xarajat bahsi, sud ishlarini yuritish kabi masalalarni yoritib o‘tgan.

A.A. Smagulov¹⁴ “Шариат заңдарындағы адам құқықтары мен бостандықтары және олардың дәстүрлі қазақ қоғамындағы іске асу ерекшеліктері” qozoq jamiyatida inson huquq va erkinliklari va uning o‘ziga xos xususiyatlari haqida g‘oyalarni shakllantirish, islom shariatida inson huquqlari va erkinliklari va uning qozoq xalqi odatlariga joriy qilinishi bo‘yicha tadqiqot olib borgan.

Boshqa tadqiqotlarda yana quyidagi fikrlar keltirilgan. Moddiy masalalarning kundalik muloqotdagi burchlari huquqlarini va buning natijasida Xudo va jamiyat oldidagi majburiy, taklif qilinadigan va mumkin bo‘lgan harakatlarni tartibga soluvchi normalar majmui bo‘lib, shariat uchta qoidalar to‘plamidan iborat:

1. Huquqiy tabiati
2. Diniy tabiat
3. Axloq normalarini, tarbiyaning xulq-atvorini belgilaydigan qoidalar. gunoh-axloq normalari¹⁵
4. Qur‘on - musulmonlarning muqaddas kitobi¹⁶ va shariat masalalari.

¹³ Қазақ әдет-ғұрып заңдарына шариаттың әсерін зерттеу” : заң ғыл. докт. ... дис.. / Н. Өсеров; Мемлекет және заң ин-ты; ғыл. жетек. Зиманов С. З. . – Алматы : 1997. – 247 б.- Библиогр.: с. 238-247. (Д99/165 Өсеров Нұралы)

¹⁴ Шариат заңдарындағы адам құқықтары мен бостандықтары және олардың дәстүрлі қазақ қоғамындағы іске асу ерекшеліктері : заң ғыл. канд. ... дис.. / А.А. Смагулов; әл-Фараби атын. Қаз. ұлттық ун-ті; ғыл. жет. Өсеров Н.Ө. . – Астана : 2009. – 160 б. - Библиогр. : б. 154 -160 (Смагулов Аблай Аманбайұлы, Д2009/578)

¹⁵ Нормы шариата и их применение казийскими судами в Средней Азии : дис. ... канд. юрид. наук. / Ш.А. Ишанова; Ин-т философии и права им. М. И. Муминова АН УзбССР; науч. рук. Черыяров У. . – Ташкент : 1992. – 238 с. - Библиогр. : с. 20. (209-2383 мфиши)

¹⁶ Тораау Н.Е. Особенности мусульмасского право. – СПб., 1892. – С. 5.

Xulosa

Turkiston o'lkasining XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi xalq sudya(qozi)larining mavjud qozilik mahkamasi hujjatlarini yanada kengroq o'rganish va ular asosida tarixiy xrestomatiyalar yaratish zarur;

O'rganilgan davrga oid ma'lumotlarni xalqimizga yangicha uslubda, qiziqarli va sodda tarzda yetkazish, jumladan, yuqori saviyali teleko'rsatuvlar, hujjatli hamda tarixiy filmlar yaratish ishlarini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston shaharlaridagi tarixiy muzeylarda Turkiston davriga bag'ishlangan ekspozitsiyalarni xalq sudya(qozi)larining huquqiy me'yorlar tarixini ochib beruvchi ma'lumotlar bilan boyitish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Бурдьё П. Социология политики:** Пер. с фр./Сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко./ — М.: Socio-Logos, 1993. — 336 с; **Бурдьё П. Начала.** Choses dites: Пер. с фр./Pierre Bourdieu. Choses dites. Paris, Minuit, 1987. Перевод Шматко Н.А./ — М.: Socio-Logos, 1994. — 288 с; **Бурдьё П. Социология социального пространства /** Пер. с фр., общ. ред. Н.А. Шматко. - СПб.: Алетейя; М.: Ин-т эксперим.социологии : Алетейя, 2005. - 288 с.

2. Ахмеджанова, Г.Б. Судья, бий или казий? / Г.Б. Ахмеджанова, М.К. Тасбулатов//Өлкетану. Павлодар мемл. ун-тінің ғылыми-көпшілік журналы = Краеведение. Науч.-популяр. журнал Павлодар. гос. ун-та. — 2008. - № 1. - С.11-14.- Библиогр.: 7 назв.

3. Судьяның тәуелсіздігі - сот билігінің демократиялық принципі : заң. ғыл. канд. ... дис.. / Ш.М. Шарипов; Өл-Фараби атын. Қазақ ұлттық ун-ті; ғыл. жет. Б.Қ. Халиқов . — Астана : 2001. — 135 б. - Библиогр.: б. 127-135 (Шарипов Шаймардан Махаметұлы) Д2003/201.

4. Қазақстан Республикасындағы судья мәртебесінің өзекті мәселелері : Заң ғылымдарының канд. автореф.. / Н.А. Жұманбаева; Ғыл. жет. Халиқов К.Х. . — Алматы : 2006. — 24 бет (Жұманбаева Нонна Алдабергенқызы) А2006/2246.

5. Нормы шариата и их применение казийскими судами в Средней Азии : дис. ... канд. юрид. наук. / Ш.А. Ишанова; Ин-т философии и права им. М. И. Муминова АН УзбССР; науч. рук. Черыяров У. . – Ташкент : 1992. – 238 с. - Библиогр. : с. 209-2383 мфиши; (Ишанова Шоирахон Атабаевна) – 04920009499.
6. Қазақ әдет-ғұрып заңдарына шариаттың әсерін зерттеу” : заң ғыл. докт. ... дис.. / Н. Өсеров; Мемлекет және заң ин-ты; ғыл. жетек. Зиманов С. З. . – Алматы : 1997. – 247 б.- Библиогр.: с. 238-247. (Д99/165 Өсеров Нұралы).
7. Шариат заңдарындағы адам құқықтары мен бостандықтары және олардың дәстүрлі қазақ қоғамындағы іске асу ерекшеліктері : заң ғыл. канд. ... дис.. / А.А. Смагулов; әл-Фараби атын. Қаз. ұлттық ун-ті; ғыл. жет. Өсеров Н.Ө. . – Астана : 2009. – 160 б. - Библиогр. : б. 154 -160 (Смагулов Аблай Аманбайұлы, Д2009/578).
8. Нормы шариата и их применение казийскими судами в Средней Азии : дис. ... канд. юрид. наук. / Ш.А. Ишанова; Ин-т философии и права им. М. И. Муминова АН УзбССР; науч. рук. Черыяров У. . – Ташкент : 1992. – 238 с. - Библиогр. : с. 20. (209-2383 мфиши).
9. Тораау Н.Е. Особенности мусульмасского право. – СПб., 1892. – С. 5.

52-57-bet

11. TURKISTONDAGI QOZI FAOLIYATI TARIXI BO'YICHA QOZOQ TARIXCHILARI TADQIQOTLAR TAHLILI (XIX ASR OXIRI - XX ASR BOSHLARI).*Karimov Kaxramon Sadikovich*

58-63-bet

12. ХЎҚАНД ШОИРЛАРИ МУВАШШАҲЛАРИ.*Мухаммадризо Джураев*

64-71-bet

13. ГЕОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ НАЧЕРТАТЕЛЬНОЙ ГЕОМЕТРИИ МНОГОМЕРНЫХ ПРОСТРАНСТВ*У.Т. Ядгаров, Ю. Ахмедов, Ш.К. Асадов*

72-77-bet

14. SELLYULOZALI ASOSLI ARALASH MATOLARNI "SETAPERS Navy Blue P-SG" BO'YOVCHI MODDALARI BILAN BO'YASH VA RANG SIFATINI BAHOLASH*Xasanova M.SH., Ravshanova Z. B*

78-82-bet

15. MURAKKAB ARGUMENTLI TRIGONOMETRIK TENGLAMALARNI YECHISH.*Yulchiyeva Munojatxon Isaboyevna, Soliyeva Dildoraxon Sayidg'ulomovna*

83-85-bet

16. THE ORIGINS OF WORLD STANDARDIZED TESTS?*Khudoyberganova Mashkhura Khamza qizi*

96-93-bet

17. CAUSES, SYMPTOMS AND SIGNS OF SCOLIOSIS IN CHILDREN.*U. M. Ismoilov*

94-98-bet

18. AUTIZM SPEKTRLI BOLALAR BILAN KORREKSION MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH METODLARI*Ismoilova Ehtiborxon Jahongir qizi*

99-102-bet

19. TASHKILOTLARDA MEHNAT RESURSLARI SALOHİYATINI TAKOMILLASHTIRISH*Raxmatullayeva Mushtariybonu Ortiqali qizi, A.Anafiyayev*

103-108-bet

20. COMPARATIVE ANALYSIS OF THINKING VERBS AS STATIVES IN BOTH ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES.*Kholmurodova F. B*

109-112-bet

21. TIBBIYOT TERMINOLOGIYASIDA 症 IYEROGʻLIFINING MUSTAQIL VA SUFFIKS HOLDA QOʻLLANILISHI*Safiyaxon Abdullayeva, Sultanova Lola Akmalovna*

113-118-bet